

C.S. Lewis

SFATURILE
UNUI DIAVOL
BĂTRÂN
CĂTRE UNUL
MAI TÂNĂR

unde spre sfârșit
SFREDELIN PROPUNE O ÎNCHINARE

Prefață la *Sfredelin propune o închinare* de
JOCELYN EASTON GIBB

Traducere din engleză de
SORANA CORNEANU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuprins

<i>Prefață</i> (C.S. Lewis)	9
Sfaturile unui diavol bătrân către unul mai tânăr	11
<i>Prefață</i> la colecția de eseuri <i>Sfredelin propune o închinare</i> (Jocelyn Easton Gibb)	155
Sfredelin propune o închinare	158

Lui J.R.R. Tolkien

SFATURILE UNUI DIAVOL BĂTRÂN CĂTRE UNUL MAI TÂNĂR

Dragul meu Amărel,

Am reținut ce mi-ai spus despre felul cum îi îndrumi pacientului tău lecturile și despre cum te îngrijești să se vadă cât mai mult cu prietenul lui materialist. Dar nu ești oare nițel *naiu*? Credința ta, îmi pare, e că *raționamentul* ar fi în stare să-l ferească de strânsoarea Dușmanului. Poate să fi fost așa dacă individul trăia acum câteva secole. Pe vremea aceea oamenii încă mai știau destul de bine când anume un lucru era cu adevărat dovedit și când nu; iar dacă era dovedit, și credința lor era deplină. Încă mai puneau cap la cap gândul și fapta și erau gata să-și schimbe cursul vieții ca urmare a unui lanț de raționamente. Dar acum că ne-a reușit pasiența cu presa scrisă și alte asemenea instrumente de atac, situația s-a schimbat simțitor. Omul tău s-a obișnuit încă de pe când era copil să-i dănuțiască prin cap tot soiul de filozofii incompatibile. Pentru el doctrinele nu sunt în primul rând „adevărate” sau „false”, ci „academice” sau „practice”, „depășite” sau „la zi”, „convenționale” sau „radicale”. Jargonul, și nu raționamentul, e cel mai bun aliat al tău dacă vrei să-l ții departe de Biserică. Nu-ți pierde vremea încercând să-l faci să creadă că materialismul e *adevărat*! Fă-l să creadă că e puternic,

sau intransigent, sau curajos – că e filozofia viitorului. De așa ceva îi pasă lui.

Problema cu raționamentul e că mută toată lupta pe teritoriul Dușmanului. Argumente are și El; pe când în tipul de propagandă aplicată despre care vorbesc, e lucru bine cunoscut că, de secole încoace, Acela s-a dovedit mult inferior Tatălui Nostru din Adânc. Din chiar momentul când pui la bătaie argumente, îi și trezești pacientului rațiunea; iar odată trezită, cine știe la ce se poate ajunge? Chiar dacă un gând anume poate fi în așa fel răsucit încât să ajungă la rezultate favorabile nouă, te vei trezi într-un final că ai împuternicit în mintea pacientului obișnuința fatală de a se preocupa de chestiuni universale și de a nu mai lua în seamă șuvoiul experiențelor imediate ale simțurilor. Sarcina ta e să-i fixezi atenția asupra acestui șuvoi. Deprinde-l să-l numească „viață adevărată” și nu-l lăsa să se întrebe ce vrea să zică „adevărată”.

Nu uita, el nu e, ca tine, spirit pur. Fiindcă nu ai fost niciodată om (ah, abominabil avantaj al Dușmanului!), nu-ți dai seama cât de înrobiți sunt impulsurilor celor mai banale. Aveam odată un pacient, ateist de primă mână, care obișnuia să citească la British Museum. Într-o zi, pe când citea, am văzut cum un firicel de gând începuse s-o ia razna în capul lui. Dușmanul, firește, i s-a înființat imediat lângă ureche. Într-o clipită am văzut cum munca mea de douăzeci de ani începe să se clatine. Dacă din zăpăceală m-aș fi apucat să-mi apăr cauza cu argumente, aș fi fost pierdut. Dar n-am fost așa prost. Am intervenit de îndată acolo unde știu că sunt ascultat și

i-am sugerat omului că venise vremea prânzului. Dușmanul, presupun, i-a sugerat contrariul (știi bine că oricât ai trage cu urechea, nu poți *nici de-al naibii* să auzi ce le spune El!) – cum că ce făcea el atunci era mai important ca prânzul. Cel puțin mă gândesc că așa ceva trebuie să-i fi spus, fiindcă atunci când eu am propus: „Ei da. De fapt, mult *prea* important ca să-i dai de cap la sfârșitul studiului de dimineață”, pacientul s-a luminat la față; iar pe când adăugam: „Mai bine te întorci cu forțe proaspete după prânz”, era deja în drum spre ușă. Odată ajuns în stradă, bătălia era câștigată. I-am arătat un băiat cu ziare care anunța foaia de prânz, apoi autobuzul 73 care-i trecea prin față, și, înainte să ajungă la scări, îi înșurubasem adânc în cap convingerea că, indiferent ce idei ciudate i-ar trece prin minte omului când se află singur cu cărțile sale, o doză sănătoasă de „viață adevărată” (prin care înțelegea autobuzul și băiatul cu ziare) era de ajuns să-i arate că „astfel de lucruri” pur și simplu nu se susțin. Știa că scăpase ca prin urechile acului, și peste ani îi plăcea să vorbească despre „acel instinct nedefinit al palpabilului care ne salvează în ultimul moment de aberațiile logicii abstracte”. Acum e bine mersi în casa Tatălui Nostru.

Pricepi ce vreau să zic? Mulțumită mecanismelor pe care le-am pus în funcțiune cu secole în urmă, le e acum imposibil să creadă în neobișnuit, atunci când obișnuitul le stă în fața ochilor. Nu lăsa să-i scape niciodată *banalul* lucrurilor. Mai presus de toate, nu încerca să folosești știința (vreau să zic științele adevărate) ca instrument împotriva creștinismului. Îl va încuraja neîndoios să se gândească

la realități pe care nu le poate pipăi și vedea. Am avut, din păcate, astfel de cazuri printre fizicienii moderni. Dacă nu-i poți lua din mâini jucăria cu știința, măcar să fie economie sau sociologie; nu-l lăsa să se îndepărteze de neprețuita lor „viață adevărată”. Dar cel mai bine e să-l ferești complet de lecturi științifice și să-l lași cu impresia generală că pricepe tot și că ce-a mai prins după ureche sunt „rezultate ale investigațiilor moderne”. Nu uita că rolul tău e să-l zăpăcești de cap. După cum vorbești voi, tinerii mei prieteni, s-ar zice că v-ați pus în gând să le țineți *lecții*!

Cu afecțiune, unchiul tău,
SFREDELIN

2

Dragul meu Amărel,

Observ cu mare nemulțumire că pacientul tău a devenit creștin. Să nu-ți închipui că ai să scapi de pedepsele cuvenite; sunt convins, de altfel, că în momentele tale mai bune nici nu ți-ar trece prin cap s-o faci. Între timp, trebuie să ne descurcăm cum putem. Nu e cazul să disperăm; s-a întâmplat ca sute de astfel de convertiți adulți să fie recuperați după un scurt sejur în tabăra Dușmanului, iar acum sunt de partea noastră. Toate *obișnuințele* pacientului, mentale și fizice, sunt încă în favoarea noastră.

Unul dintre marii noștri aliați în acest moment este Biserica însăși. Să nu mă înțelegi greșit. Nu mă refer la Biserica pe care o vedem cum se răspândește prin timp și spațiu, crescând din eternitate, teribilă ca o armată cu flamuri. Acesta, recunosc, e un spectacol care-i pune în încurcătură până și pe cei mai tenace ispititori pe care îi avem. Din fericire, însă, e ceva ce ochiul omenesc nu percepe. Pacientul tău nu vede decât imitația de gotic a fațadei neterminate care acoperă clădirea cea nouă a bisericii. Înăuntru, îl vede pe băcanul din colț, care, cu

Respectiv, priviri uleioase, se înghesuie să-i ofere o cărțuție argintată ce conține o liturghie pe care nici unul dintre ei nu o înțelege, plus o culegere jerpelită de cânturi religioase adaptate, în mare parte slabe și tipărite cu litere foarte mărunte. În timp ce se îndreaptă spre locul lui din strană și se uită în jur, îi vede tocmai pe vecinii pe care până acum a încercat să-i ocolească. Vecinii ăștia trebuie neapărat exploatați. Fă în așa fel încât mintea să i se legene între expresii ca „trupul lui Christos” și priveliștea chipurilor reale de pe rândul din față. Nu are nici o importanță, firește, ce fel de oameni ocupă rândul din față. Să zicem că unul dintre ei e mare apărător al Dușmanului și că tu știi asta. Nu face nimic. Pacientul tău, lăudat fie Cel de Jos, e un prostovan. E suficient ca unul dintre vecini să cânte fals, sau să-i scârțâie încălțările, sau să aibă gușă, sau haine prost potrivite, și pacientul va gândi, drept urmare, că e ceva ridicol în religia asta a lor. Vezi tu, în această fază de început, în mintea lui „creștin” înseamnă ceva ce el numește spiritual, dar care are mai mult de-a face cu picturalul. Capul lui e plin de togi și sandale și armuri și picioare goale, iar simplul fapt că oamenii din biserică poartă haine moderne îl pune într-o reală – deși inconștientă – dificultate. Nici să nu-l lași să aducă totul la suprafață; nu-i da voie să se întrebe cum anume s-ar aștepta să arate oamenii aceia. Deocamdată lasă-l să rămână în nedumerirea lui, apoi vei avea la dispoziție veșnicia toată ca să te amuzi sădindu-i în minte acel soi special de luciditate pe care îl dă Iadul.

Lucrează, așadar, cu mare atenție la dezamăgirea sau nemulțumirea pe care primele săptămâni de mers la biserică le vor produce cu siguranță în pacient. Dușmanul acordă El însuși un răgaz de descumpănire la începutul oricărei încercări umane. I se întâmplă elevului care a sorbit cu încântare la grădiniță *Poveștile Odissei*, iar acum se apucă să buchisească greaca veche. Li se întâmplă îndrăgostiților care s-au căsătorit și de-abia acum încep greul traiului împreună. În orice domeniu al vieții, e încercarea care marchează trecerea de la aspirația visătoare la împlinirea dificilă în fapt. Dușmanul își asumă riscul pentru că are curiosul capriciu de a-și închipui că face din scârbavnicile creaturi ceea ce El numește „liberi” iubitori și slujitori – „fii” e cuvântul pe care îl folosește El, cu gustul Lui inveterat pentru legături denaturate cu animalele pe două picioare, spre defăimarea întregii lumi spirituale. Dorindu-le libertatea, așadar, refuză să-i conducă, simplu, cu hăturile afecțiunilor și obișnuințelor lor, către țintele pe care li le pune în față: El îi lasă „să umble singuri pe cale”. Și aici ni se oferă nouă ocazia. Dar tot aici, să nu uiți, stă și pericolul. Dacă apucă să treacă cu bine de uscăciunea de la început, devin mult mai puțin vulnerabili la emoții, și atunci vor fi mult mai greu de ispitit.

Ce am scris până acum pleacă de la presupunerea că vecinii din rândul întâi nu oferă nici un motiv rațional pentru ca omul tău să fie dezamăgit. Dacă însă astfel de motive există – dacă, de pildă, pacientul știe că dama cu pălărie absurdă e o fanatică jucătoare de bridge, sau că bărbatul cu pantofi scâlțiați

Respecte un coate-goale care stoarce oamenii de bani – atunci, firește, sarcina ta va fi mult mai ușoară. Tot ce ai de făcut în cazul ăsta e să-l ferești de întrebarea: „Dacă eu, fiind ceea ce sunt, mă pot considera totuși într-un anume fel creștin, de ce să-mi dovedească diversele slăbiciuni ale acestor oameni din rândul întâi că religia lor ar fi doar ipocrizie și convenție?” Ai putea întreba cum de e posibil ca până și o minte omenească să rămână străină de o asemenea evidentă cugetare. Ei bine, Amărel, e foarte posibil! Numai să-l aduci unde-ți convine, și nici n-are să-i treacă prin cap. Prea puțin a apucat să adaste prin preajma Dușmanului ca să știe deja ce e aceea smerenie. Ce spune el, chiar prosternat, despre păcatele lui e maimuțăreală curată. În sinea lui, e încă încredințat că a marcat cu brio la balanța de credit din registrul Dușmanului doar pentru că s-a convertit, și socoate că dă dovadă de mare umilință și respect ducându-se la biserică în compania acelor prăpădiți de vecini cu aere. Menține-i starea asta de spirit cât mai mult posibil.

Cu afecțiune, unchiul tău,
SFREDELIN

3

Dragul meu Amărel,

Sunt foarte mulțumit să aflu ce-mi spui despre relațiile pacientului cu mama lui. Dar trebuie să profiți de avantaj. Dușmanul va lucra dinspre centru spre exterior, adaptând treptat purtarea pacientului la noul standard, și poate oricând ajunge și la comportamentul lui față de bătrâna doamnă. Trebuie să ai grijă ca tu să fii cel ce dă tonul. Ține legătura cu colegul nostru Ghiborț, care se ocupă de mamă, și lucrați împreună pentru ca în casă să domnească arțagul; înțepăturile să curgă zilnic. Următoarele metode vă vor fi de folos.

Pune-l să se concentreze pe viața lăuntrică. Pentru el, convertirea e ceva ce are loc *în lăuntru* lui și astfel atenția îi e de-acum îndreptată mai ales către propriile stări de spirit – sau mai bine zis către versiunea lor diluată, care e, de altfel, tot ce trebuie lăsat să perceapă. Încurajează-l. Scoate-i din minte cele mai elementare îndatoriri aplecându-l asupra celor mai avansate și mai spirituale dintre ele. Apasă pedala acelei caracteristici umane care ne e mereu de mare ajutor, anume oroarea în fața

Respectarea drepturilor și a intereselor
evidențelor și neglijarea lor. Trebuie să-l aduci în stare să practice scrutarea de sine timp de un ceas fără să descopere nici unul din acele lucruri care sar în ochi oricui a trăit vreodată în aceeași casă cu el sau a lucrat în același birou.

E fără îndoială imposibil să-l împiedici să se roage pentru mama lui, dar avem și noi mijloace prin care rugăciunile pot deveni inofensive. Ai grijă să fie întotdeauna foarte „spirituale“, iar el să se preocupe mai ales de starea sufletului ei, și niciodată de reumatismul care-o chinuie. Avantajul va fi dublu. În primul rând, atenția i se va concentra asupra a ceea ce el numește păcatele ei, prin care, cu un pic de îndrumare din partea ta, va ajunge să înțeleagă toate actele care îl deranjează și-l enervează pe el. Vei putea astfel să mai pui niște sare pe rănilile zilnice chiar atunci când omul e în genunchi; operația nu e deloc dificilă, și o vei găsi chiar amuzantă. În al doilea rând, de vreme ce ideile pe care și le face despre sufletul ei vor fi grosiere și deseori eronate, se va ruga, în mare măsură, pentru o persoană imaginară, iar sarcina ta e să faci astfel încât, cu fiecare zi, această persoană imaginară să semene din ce în ce mai puțin cu mama din realitate – bătrâna cu limba ascuțită de la măsuta cu cafele. Cu timpul, e posibil ca distanța dintre cele două să devină atât de mare încât nici măcar un gând sau un sentiment ce-i însoțesc rugăciunile pentru mama imaginară să nu-și mai găsească loc în felul cum se poartă cu cea reală. Mie unul mi-a ieșit așa de bine tertipul cu unii pacienți de-ai mei, încât îi puteam face să treacă într-o secundă și fără pic de remuș-

care de la rugăciunea cea mai vie pentru „sufletul“ soției sau fiului la înverșunarea cea mai rea – cu insulte și lovituri – împotriva soției și fiului din realitate.

Regula la oameni e că, după ani de trai împreună, fiecare ajunge să găsească în celălalt tonuri ale vocii și expresii ale feței care îi repugnă cumplit. Folosește amănuntul. Fă-ți pacientul conștient până la durere de felul acela caracteristic, care-l irita încă din grădiniță, în care mama lui ridică din sprâncene, și pune-l să-și alimenteze singur neplăcerea. Sugerează-i că ea știe cât de enervant e gestul și îl face tocmai ca să-l enerveze – dacă te pricepi, nici nu va observa cât de neverosimilă e presupunerea. Și, firește, nu-l lăsa să se întrebe dacă nu cumva are și el tonuri ori expresii care o pot enerva pe ea. Cum nu se poate vedea sau auzi pe sine, treaba nu e complicată.

În viața civilizată, ura domestică se exprimă de obicei prin cuvinte care pe hârtie ar rămâne total inofensive (nu *cuvintele* supără), dar care rostite pe un ton anume, sau la un moment anume, devin la fel de violente ca un pumn în figură. Pentru ca jocul să nu piardă din avânt, aveți grijă, și tu și Ghiborț, ca fiecare dintre cei doi nătărăi să aplice un standard dublu. Pacientul trebuie să pretindă ca orice cuvânt de-al lui să fie luat drept ceea ce e, dar să judece spusele mamei cu cea mai mare și mai acută suspiciune, descifrând intenții ascunse în spatele fiecărei inflexiuni și pe dedesubtul fiecărui context. Iar ea trebuie încurajată să facă la fel. Așa încât, după fiecare ceartă, și unul, și altul să plece convinși,

Respect sau aproape convinși, că sunt total nevinovați. Știi la ce mă refer – concluzii de genul: „Eu doar întreb la ce oră e gata masa, și pe ea o apucă pandaliile.” Odată împământenit obiceiul, vei putea savura spectacolul celui care rostește lucruri având intenția clară de a jigni, dar se supără când vede că celălalt chiar se simte jignit.

În fine, aș vrea să știu câte ceva despre poziținea religioasă a bătrânei doamne. E cumva geloasă pe întorsătura din viața fiului ei? O supără în vreun fel faptul că a trebuit să afle de la alții, și atât de târziu, ceea ce ea s-a chinuit să-l învețe încă din copilărie? Are cumva impresia că prea se „agită” el cu toată povestea asta – sau că se strecoară prea ușor? Ți-aduci aminte de fratele cel mare din povestea Dușmanului?

Cu afecțiune, unchiul tău,
SFREDELIN

4

Dragul meu Amărel,

Amatorismul sugestiilor tale din ultima scrisoare îmi dă să înțeleg că lămuriri mai detaliate în ce privește delicatul subiect al rugăciunii nu mai suferă amânare. Ai fi putut lăsa deoparte observația cum că sfaturile mele privitoare la rugăciunile pentru mamă „s-au dovedit de-a dreptul dezastruoase”. Nu e genul de lucruri pe care un nepot e îndreptățit să le scrie unchiului său – și nici un ispititor novice subsecretarului de departament. Văd aici și o periculoasă tendință de a scăpa de responsabilități; trebuie să înveți să plătești singur pentru propriile-ți erori.

Strategia cea mai sigură e, dacă se dovedește posibil, să-l ții pe pacient departe de orice intenție serioasă de a se ruga. În caz că e un adult recent câștigat de partea Dușmanului, așa cum e omul tău, obții cel mai ușor lucrul ăsta încurajându-l să-și amintească, sau să-și închipuie că își amintește, cum papagalicea rugăciunile în copilărie. Prin contrast, poate fi împins să încerce ceva cu desăvârșire spontan, interior, neconvențional și în afara oricăror